

Vlaanderen
is diervriendelijk

Huisdierwijzer zwanen

▲ Cygnus sp.

DEPARTEMENT
OMGEVING

vlaanderen.be/huisdierinfo

////////////////////////////////////

HUISDIERWIJZER: ZWANEN

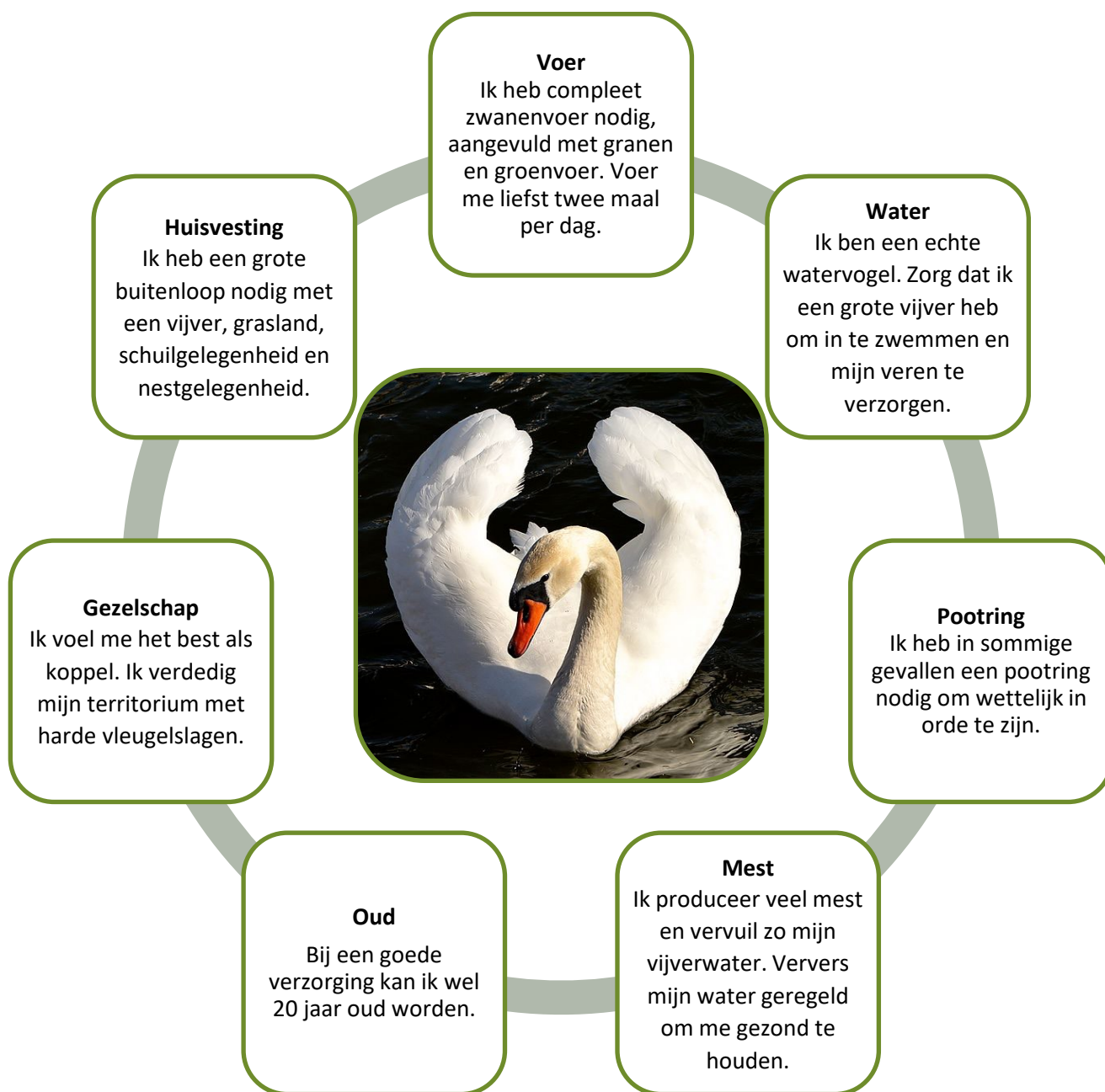
Cygnus sp.

////////////////////////////////////

INHOUD

1	Overzicht	3
2	Natuurlijk gedrag en behoeften	4
2.1	Zwarte zwaan (Cygnus atratus)	4
2.2	Zwarthalszwaan (Cygnus melancoryphus)	4
2.3	Knobbelzwaan (Cygnus olor)	5
3	Huisvesting en verzorging	5
3.1	Huisvesting	5
3.1.1	Gezelschap	5
3.1.2	Verblijf	5
3.1.3	Vijver	5
3.1.4	Nest	6
3.2	Voeding	6
3.3	Verzorging	6
4	Gedrag en omgang met het dieR	6
5	Gezondheid	7
5.1	Voortplanting en bijhorend gedrag	7
5.2	Meest voorkomende gezondheidsproblemen	7
6	Aankoop of adoptie.....	8
7	Kosten	9

1 OVERZICHT

2 NATUURLIJK GEDRAG EN BEHOEFTE

De vogels van het geslacht zwanen (*Cygnus*) maken deel uit van de familie van *Anatidae*, waartoe ook de gans en de eend behoren. De meest gehouden zwanensoorten zijn de zwarte zwaan (*Cygnus atratus*), de zwarthalszwaan (*Cygnus melancoryphus*) en de knobbelzwaan (*Cygnus olor*). Deze laatste is een welbekende verschijning in meren van parken.

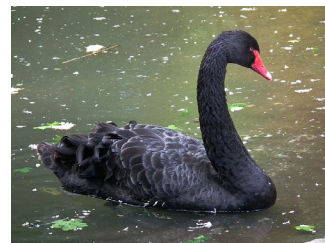
Zwanen leven in waterrijke gebieden zoals meren, rivieren, vijvers, beken en moerassen. Ze voeden zich hoofdzakelijk met de stengels, wortels, bladeren, bloemen en zaden van waterplanten, maar ook met gras en andere planten op het land. Sommige soorten eten plankton en algen. Ze lusten soms ook in het water levende weekdieren, insecten, kreeftachtigen, slakken en wormen.

Indeling in het dierenrijk

Rijk	<i>Animalia</i> (Dieren)
Stam	<i>Chordata</i> (Chordadieren)
Klasse	<i>Aves</i> (Vogels)
Orde	<i>Anseriformes</i> (eenden, ganzen, zwanen, screamers)
Familie	<i>Anatidae</i> (eenden, ganzen, zwanen)
Genus	<i>Cygnus</i> (zwanen)

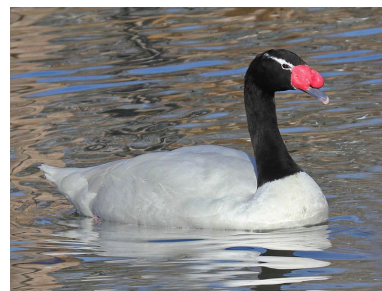
2.1 ZWARTE ZWAAN (*CYGNUS ATRATUS*)

De zwarte zwaan komt van nature voor in de zuidelijke moerasgebieden van Australië en Tasmanië. Ze zijn geïntroduceerd in Nieuw-Zeeland, Noord-Amerika en Europa. Het zijn grote vogels die als ze volwassen zijn 4 tot 8 kg wegen en met hun vleugels een spanwijdte van 1,6 tot 2 m kunnen bereiken. Zwarte zwanen zijn monogaam en blijven meestal hun hele leven bij dezelfde partner. Ze leven als koppel en verdedigen hun territorium, maar soms leven ze ook in groepen. Zwarte zwanen kunnen in het wild 40 jaar oud worden. Ze voeden zich met waterplanten die ze dankzij hun lange nek uit het water kunnen halen. Ook gras en andere planten en soms zelfs insecten eten ze.

2.2 ZWARTHALSZWAAN (*CYGNUS MELANCORYPHUS*)

De zwarthalszwaan komt van nature voor in kustgebieden van Zuid-Amerika. Ze broedt in Patagonië, Vuurland en de Falklandeilanden, maar migreert in de winter naar Paraguay en Brazilië. De zwarthalszwaan is de kleinste zwanensoort. Ze weegt 3,5 tot 6,7 kg en heeft met haar vleugels een spanwijdte van 1,4 tot 1,7 m. Zwarthalszwanen zijn monogaam en blijven hun hele leven bij dezelfde partner. Ze leven buiten het broedseizoen in grote groepen. Tijdens het broedseizoen zonderen de koppels zich af en verdedigen hun territorium. Deze zwanen kunnen in het wild 20 tot 30 jaar oud worden. Ze brengen het grootste deel van hun tijd op het water door, want ze zijn erg onhandig op het land en bewegen zich moeizaam voort. Ze voeden zich dan ook vooral met waterplanten. Ook eten ze kleine waterdiertjes zoals insecten en soms zelfs vissen en kikkerdril.

2.3 KNOBBELZWAAN (*CYGNUS OLOR*)

De knobbelzwaan is bij ons het meest bekend. Ze komt van nature voor in Noord- en Centraal-Europa en in Azië. Knobbelzwanen broeden in onze streken en overwinteren in Noord-Afrika, het Midden-Oosten, India en Korea. Ze zijn geïntroduceerd in Noord-Amerika.

Knobbelzwanen zijn grote vogels die als ze volwassen zijn 7 tot 14,5 kg wegen en met hun vleugels een spanwijdte van 2 tot 2,5 m kunnen bereiken. Knobbelzwanen vormen koppels, maar kunnen tijdens hun leven wel van partner wisselen, ze blijven elkaar niet levenslang trouw.

Je ziet ze meestal per twee, maar soms leven ze ook in groepen tot 100 individuen, zeker in de winter op zee. Deze zwanensoort kan 30 tot 40 jaar oud worden. Ze voeden zich met waterplanten die ze dankzij hun lange nek uit het water kunnen halen. Ze eten ook kleine waterdiertjes, zoals insecten en soms zelfs vissen en kikkers.

3 HUISVESTING EN VERZORGING

3.1 HUISVESTING

Zwanen hebben een vijver, grasland, schuilgelegenheid en nestgelegenheid nodig.

3.1.1 Gezelschap

Hou zwanen in koppels om gevechten om territorium te vermijden. Het zijn sociale dieren, hou ze dus nooit alleen. Jonge dieren kan je in groep houden, zodat ze zelf hun uiteindelijke partner kunnen uitkiezen.

3.1.2 Verblijf

Voor een koppel zwanen is een grasperk met een oppervlakte van 100 à 200 m² nodig. Voorzie het perk van een omheining met draad van minstens 1,80 meter hoogte. Voorkom dat roofdieren, zoals vossen, er onderdoor kunnen graven door een deel van de afrastering in de grond te plaatsen. Zwanen worden echter zelden aangevallen door roofdieren en verdedigen hun kuikens meestal zeer nauwgezet.

Voorzie in het verblijf schuilmogelijkheden in de vorm van beplanting. Zet echter geen struiken met bessen en giftige planten zoals taxus, buxus, vingerhoedskruid en goudenregen om vergiftiging te voorkomen. Plaats ook enkele afdakjes die bescherming bieden tegen extremere weersituaties zoals hagel, ijzel en slagregens.

3.1.3 Vijver

Water is zeer belangrijk voor zwanen, want ze bewegen zich niet vlot op het land. De meeste tijd brengen ze dus op het water door. De vijver moet minimaal 80 cm diep zijn. Reken op een wateroppervlak van 25 à 50 m² per koppel. Hou er rekening mee dat ze de planten in en rond de vijver graag eten en dat die dus snel zullen verdwijnen. Zorg ervoor dat de dieren gemakkelijk het water in en uit kunnen, bijvoorbeeld via een zachte helling.

Bij de aanleg van een vijver kan je vijverfolie gebruiken die minimum 0,75 mm dik is.

Zwanen produceren veel mest, waardoor het water vervuild wordt. Daarom moet het water regelmatig ververs worden. Aanvoer van stromend water vanuit een beek of sloot door middel van een pomp kan hierbij helpen. Bij stilstaand water bestaat een risico op onvoldoende zuurstof in het water, wat ziektes en sterfte

(o.a. botulisme) kan veroorzaken. Met een fontein of een filtratiesysteem kan je de waterkwaliteit optimaal houden.

3.1.4 Nest

Zorg voor dichte vegetatie en lang gras waar de zwanen in kunnen nestelen. Geef hen stro en takjes ter beschikking als nestmateriaal. Zwanen bouwen grote en hoge nesten, geef dus ruim voldoende materiaal.

3.2 VOEDING

Geef als basisvoeding sierwatervogelkorrel of zwanenkorrel aangevuld met gemengd graan. Verder is er een ruim grasveld nodig, zodat de dieren kunnen grazen. Is er te weinig gras voorhanden, geef dan groenvoer bij zoals sla of andijvie. Ook af en toe wat brood lusten de zwanen graag. Stel maagkiezel en schelpengrit ter beschikking.

Zwanen worden best tweemaal per dag gevoederd. Geef maar zoveel voer als de zwanen binnen het uur opeten, restanten kunnen gaan schimmelen en trekken ongedierte aan.

3.3 VERZORGING

Zwanen zijn eenvoudig te houden dieren, maar ze hebben wel zeer veel ruimte nodig en een grote vijver. Je kan ze niet in een gemiddelde achtertuin houden.

Zorg ervoor dat de dieren altijd toegang tot water hebben. Hou het water in de winter met een fontein ijsvrij.

Dagelijks

- Verwijder bederfbare voederresten.
- Voer de dieren.
- Controleer of er nog voldoende drinkwater is en ververs het eventueel.
- Controleer of de dieren zich normaal gedragen en er gezond uitzien.

Minstens eenmaal per week

- Was de drinkemmer uit met zuiver water.
- Vul het schelpengrit bij indien van toepassing.

Een aantal keer per jaar

- Was de voerbak uit.
- Ververs het water van de zwemvijver.
- Ontworm de dieren.

Jaarlijks

- Bied nestmateriaal aan.

4 GEDRAG EN OMGANG MET HET DIER

Zwanen verdedigen hun territorium door met hun vleugels te flapperen en te roepen. Zeker in de broedperiode en als ze kuikens hebben, kunnen ze erg agressief uit de hoek komen. Met hun harde vleugelslagen kunnen ze behoorlijk veel pijn doen en voor kinderen zijn ze regelrecht gevaarlijk.

Zwanen staan bekend om hun trouw, ze blijven levenslang bij hun partner. Toch loopt het af en toe mis. Ongeveer 6 % van de zwanen wisselt van partner. En ook al lijken zwanen trouw, ze durven toch wel eens een buitenechtelijk pleziertje hebben. Zoals bij veel diersoorten komt ook bij zwanen homoseksualiteit voor. Ongeveer een kwart van de koppels zijn van hetzelfde geslacht, meestal mannen. Soms vormen deze koppels even een trio met een vrouwelijk dier en verjagen haar na het leggen van de eieren, om de jongen dan zelf groot te brengen.

5 GEZONDHEID

5.1 VOORTPLANTING EN BIJHOREND GEDRAG

De volwassen dieren lijken sterk op elkaar. Meestal is de mannelijke vogel wat groter en zwaarder.

Het broedseizoen van **zwarte zwanen** valt in het voorjaar en de zomer. Het vrouwelijk dier maakt een drijvend nest van takken, bladeren en afval en legt daarin vijf à zes eieren. Als alle eieren gelegd zijn, begint een broedperiode van 35 tot 48 dagen. De ouderdieren broeden afwisselend. Na het uitkomen blijven de kuikens nog 2 à 3 weken in het nest. Ze kunnen meevliegen met de ouders als ze ongeveer 6 maanden oud zijn en blijven ongeveer 9 maanden bij hun familie voor ze in groepen van jonge zwanen gaan leven. Na 1 à 2 jaar vormen ze zelf een koppel en trekken ze weg uit de groep.

De **zwarthalszwanen** planten zich voort in de zomer en herfst, van juli tot november. Ze leggen tussen drie en zeven eieren die in gemiddeld 35 dagen uitgebroed worden door de moeder. De vader bewaakt het nest en is zeer territoriaal. Wanneer de kuikens zijn uitgekomen, dan is het vooral de vader die ze verzorgt, zodat de moeder terug op krachten kan komen voor een volgend legsel. De jongen blijven gedurende 8 tot 14 maanden bij hun ouders en worden zelf geslachtsrijp als ze 2 à 3 jaar oud zijn.

Knobbelzwanen beginnen aan hun voortplantingsseizoen in maart of april. Ze maken een groot nest van waterplanten en bekleden het met veren en dons. Knobbelzwanen verdedigen hun nest fel en kunnen met hun sterke vleugels rake klappen uitdelen. Ze deinzen er niet voor terug om ook mensen aan te vallen. Meestal worden vijf à zeven eieren gelegd, maar zelfs 12 eieren is mogelijk. Na ongeveer 37 dagen broeden komen de eieren uit. De kuikens verlaten al na een dag het nest. Na ongeveer 60 dagen kunnen ze vliegen. Ze blijven bij hun ouders tot het jaar er op, wanneer ze worden verdreven. Ze sluiten zich dan aan bij een groep jonge zwanen. Vanaf dat ze 3 jaar oud zijn, zullen ze zelf beginnen met voortplanten.

5.2 MEEST VOORKOMENDE GEZONDHEIDSPROBLEMEN

Zwanen zijn sterke vogels die meer dan 20 jaar oud kunnen worden. Ze bieden weerstand aan heel wat ziektes die bij kippen wel problemen veroorzaken en ze verdragen diverse weersomstandigheden.

Gezonde zwanen hebben een mooi verzorgd verenkleed, een goed lichaamsgewicht, heldere ogen, propere neusgaten, vlotte ademhaling en een vlotte tred. Zieke dieren gaan veel neerliggen en slapen, hebben moeite met staan en wandelen, en hebben vaak een vuil en gehavend verenkleed. Neem contact op met een gespecialiseerde dierenarts als het dier ziek is.

De meest voorkomende gezondheidsproblemen bij zwanen zijn:

- **Lek**

Zwanen kunnen 'lek' geraken. Ze poetsen zich vaak minder wanneer ze zich niet in optimale conditie bevinden of wanneer ze geen zwemwater ter beschikking hebben. Hierdoor wordt hun verenpak niet

ingestreven met de olie van de staartklier en verliezen ze hun waterdichtheid, worden ze drijfnat en krijgen ze het koud.

- **Wormen**

Symptomen: vermagering, algehele slechte conditie, waterige of gele mest.

Hou preventief het verblijf goed schoon. Zwanen met wormen kan je behandelen met een ontwormingsmiddel dat je via de dierenarts bekomt, of via gemedicineerde voeders. Er wordt aangeraden te ontwormen in maart en september.

- **Botulisme**

Symptomen: voortschrijdende verlamming van nek, poten en vleugels, de dieren belanden in coma.

Botulisme wordt veroorzaakt door een bacterie (*Clostridium botulinum*) die gifstoffen afgeeft die de zwanen opnemen. Risicofactoren zijn de aanwezigheid van rottend organisch materiaal, een temperatuur van minstens 20°C en stilstaand water.

- **Eendenpest**

Symptomen: De besmette dieren zijn suf, hebben een onverzorgd verenkleed en groengele diarree.

Eendenpest wordt veroorzaakt door een herpesvirus en is zeer besmettelijk. De ziekte treft zowel volwassen als jonge zwanen. Jaarlijks vaccineren biedt een goede bescherming.

- **Ganzenhepatitis**

Symptomen: besmette kuikens vermageren, drinken veel, hebben oog- en neusuitvloei en witte diarree.

Ganzenhepatitis, ook wel ganzenpest genoemd, wordt veroorzaakt door een virus dat organen (lever, schildklier en pancreas) aantast. Het is een zeer besmettelijke ziekte die jonge kuikens treft en die meestal een fatale afloop kent. Door vaccinatie van de moederdieren kunnen de nog ongeboorte kuikens beschermd worden.

6 AANKOOP OF ADOPTIE

Zwanen zijn prachtige en elegante dieren. Je moet ze echter dagelijks verzorgen, ze hebben veel ruimte nodig en ze moeten een grote vijver ter beschikking hebben. Denk daarom goed na voordat je besluit om zwanen te gaan houden:

- Heb je voldoende ruimte?
- Kan je een grote vijver voorzien?
- Heb je tijd om dagelijks te voeren?
- Is er iemand die de zwanen kan verzorgen als je op vakantie gaat?
- Kan je gedurende de komende 20 jaar voor de dieren zorgen?

Meer informatie over waar je zwanen kan kopen en hoe ze te houden, vind je hier:

- [Watervogelbond vzw](#)
- [Aviornis international vzw](#)

Koop jonge zwanen die goed zijn doorgeruid, levendig zijn en een verzorgd verenkleed hebben. Sommige soorten moeten ook [geringd zijn volgens de wet](#), dus kijk goed na of dit het geval is voor de soort van jouw keuze. Zwanen worden vaak [geleewiekt](#) om te voorkomen dat ze wegvliegen. Vraag na of dit al dan niet gebeurd is. Als je zwanen koopt bij een professionele handelaar of hobbyfokker, dan zijn deze normaal gezien ingeënt en ontwormd, maar vraag dit voor alle zekerheid na.

Wees kritisch en durf vragen te stellen. Als koper ben je verantwoordelijk voor een goede keuze. Koop geen zwakke of zieke dieren, zo hou je foutieve handel in stand. Let goed op of de dieren geen verwondingen of

vervormingen hebben. Als je verwaarloosde dieren opmerkt kan je dit melden bij de Dienst Dierenwelzijn Meldpunt verwaarloosde en mishandelde dieren.

Een zwaan transporteren gebeurt best in een goed afgesloten vervoerskist, zoals bv. een transportkooi voor honden. Hou de bodem droog met krantenpapier en zaagsel en hou de rit zo kort mogelijk.

7 KOSTEN

Zwanen kosten, afhankelijk van de soort, 50 tot 300 euro per stuk.

De prijs voor zwanenvoer varieert van 0,5 tot 5 euro per kg. De kostprijs van het verblijf is afhankelijk van het materiaal dat gebruikt wordt voor de aanleg van een vijver en de voorziening van een binnenhok en/of schuilplaatsen.

Postadres

Koning Albert II-laan 15 bus 548
1210 Brussel
vlaanderen.be/dierenwelzijn